

Se strinjate?

KLEMEN PISK

Pismenost kot ideja razsvetljenstva

Čeprav je v prvi letošnji številki Sodobnosti objavljeni članek Barbare Lenarčič precej radikalen in je nanj mogoče gledati z zadržkom, saj utopično poziva k nečemu, kar se ne bo nikoli uresničilo (popolna ukinitve lektoriranja), je vendarle bistveno, da opozarja na resen problem. Tudi rešitve, ki jih ponuja, so zanimive in bi jih kazalo upoštevati. Ostra stališča so mi v spomin priklicala nekaj zabavnih, a tudi tragičnih anekdot.

Zgodilo se je pred približno desetimi leti, ko sem delal pri študentskem časopisu Tribuna. Lektorica je pravilno podpisane Petra Zobca prekrstila v Petra Zlobca, očitno v veri, da nekdo, ki se ukvarja s pisateljevanjem, sploh ne more imeti drugačnega priimka. Verjetno bi se kaj podobnega lahko zgodilo uredniku Sodobnosti, če bi se začel ukvarjati s popevkarstvom. Kaj lahko bi ga kdo "zlektoriral" v Edvina Fliserja. Podobno malomaren je bil primer, ko sem nekoč pisal o tako imenovani "dorski lestvici", torej o diatonični lestvici na drugi stopnji. Lektor si je to strokovno oznako dovolil spremeniti v "dursko lestvico". Če bi se vsaj malce dotaknil slovarja, ne bi bilo nič narobe – pa še sam bi se naučil nekaj novega. Spomnim se tudi neljubega dogodka, ko sem pri eni od založb prosil, da bi tik pred tiskom opravil zadnje korekture, pa so me pomirili, češ naj zaupam lektorjem, a glej ga zlomka, na koncu se izkaže, da vse le ni bilo v najlepšem redu – deljenje besed se je ponekod sesulo.

Taki primeri so tisti najbanalnejši spodrsrljaji, ki nastanejo zaradi malomarnosti, samozavestnega pretiravanja in neznanja.

In tu je mogoče izpostaviti razliko med dobrim in slabim lektorjem – dober lektor se svojega neznanja zaveda in se ne boji priznati, da v določenem trenutku nečemu ni kos; tedaj enostavno poseže po detektivskem delu, bodisi da pogleda v slovarje, enciklopedije ali pa avtorja celo pokliče. Medtem ko slab lektor verjame v svoj prav in dogmatično postavlja pravila, se ukorenini v vzorcih, od katerih noče odstopiti za nobeno ceno. Skratka, posiljuje besedilo s svojimi predsodki. Sicer pa tudi Barbara Lenarčič pravi, da bi moral po lektoriranju članek ponovno pregledati avtor in se z lektorjem posvetovati. To je vsekakor dobra ideja, ki je pri knjižnih izdajah že pogosta, nujna praksa, vendar bi jo kazalo uveljavljati večkrat, tudi pri revijah, če bi le čas dopuščal.

A vendar, le kdor je brez greha, naj prvi vrže kamen. Z druge perspektive je problem ravno tako zaskrbljujoč, navsezadnje Barbara Lenarčič ne vali krivde samo na lektorje, temveč je zanj najspornejša nepismenost slovenskega življa. Tako črne se mi stvari vendarle ne zdijo. Kajti veliko je dobrih piscev in lektorjev, ki uspešno komunicirajo drug z drugim. Najpomembnejše je medsebojno zaupanje. Če avtor zaupa lektorju, potem ve, da njegov tekst ne bo deležen čistunskega masakriranja in bo ob drobnih popravkih olepšan do sprejemljive mere. Pripravljen je celo odpustiti kak spodrsrljaj, sploh če je bil do sedaj z lektorjem in njegovimi rešitvami zadovoljen. Lektor se tudi ne bo jezil nad piščevimi napakami, če ne bodo vsepovsod mrgolele. Je pa problematično, kadar naleti na pisca, ki mu je slovnica španska vas. Tedaj je lektor dolžan opozoriti urednika, naj take članke v bodoče avtomatično zavrne. Prav tako je problematično, da se avtorji ponavadi obregnejo ob določeno neustrezno popravljeno besedo, pozabljajo pa na tiste popravke, ki so bili opravljeni korektno. Zato bi bilo priporočljivo, da bi avtorji svoj natisnjeni članek natančneje primerjali z "originalom", saj bi morda lahko temeljiteje pogledali vase in priznali napake.

Poziv Barbare Lenarčič niti ni tako utopičen, kajti v resnici so lektoriranje ponekod že opustili. Nekatere populistične revije lektorjev sploh nimajo ali pa jih imajo le v funkciji sužnjev, ki opravljajo korekture. Včasih se zdi, da pred tiskom besedila sploh nihče ni pregledal (če ga je, še toliko slabše). Glavni krivec je v takih primerih predvsem urednik, na čigar plečih leži največja odgovornost, toda zanj jezikovna kultura ni bistvena, važno je, da revija dosega zeleno naklado. Zlasti najstniške in računalniške revije so polne slenga, angleških vplivov, česar sicer ni smiselno preganjati, vendar se s tem zagotovo pretirava. Morda take revije lektorjev preprosto ne potrebujejo, kajti člankov na nizki jezikovni stopnji se tako ali tako ne da popraviti, kot je ugotovila tudi Lenarčičeva. Če bi že kdo posegel v tekst, to ne bi bilo vseh bralcem in naklada bi upadla. Nekateri bralci, moramo priznati, si namreč bolj želijo poneumljeno dikcijo in v njej celo uživajo.

Vredno se je zamisliti o razliki med obliko in vsebino ter o vplivu govorjenega jezika na pisno kulturo. Govorjeni jezik je na nizkem nivoju, toda ne zaradi besedišča, pokrajinske zaznamovanosti ali narečnosti, temveč zaradi prazne vsebine. Slovenska družba, sploh provincialno okolje, intelektualca utesnjuje

in se iz njega norčuje, še posebej, ko se hoče izražati v izbrušenem, ustvarjalnem, poglobljenem jeziku. Takoj bo naletel na očitke, da "filozofira" oziroma "teži." Verjetno se Slovenci preveč radi spuščamo na nižji nivo, namesto da bi dvigovali sebe ali druge. Največja žalost je ta, da se je na jezik začel vršiti pritisk komercializacije, bolje rečeno vsesplošnega poneumljanja. Medijski prostor je zasičen, veliko je lokalnih televizij in radijskih postaj, katerih vpliv je postal usoden. Najprimitivnejše misli dobivajo veliko težo in to je zaskrbljujoče.

Barbara Lenarčič v članku med drugim pravi: "Si sploh moremo predstavljati, da bi bila dela naših nekdanjih pisateljev lektorirana? To bi bil kljub mnogim izrazom, ki so jih uporabljali, pa jih danes ne uporabljamo več ali jih celo preganjamo, popoln nesmisel in žalitev za tiste, ki so ljubili in negovali svoj jezik ..." Da ne bo pomote, to si seveda predstavljamo z lahkoto, nekatere izdaje Prešerna, Jurčiča in drugih starejših piscev so bile deležne mnogih kasnejših popravkov; nekateri so bili nujni in upravičeni, nekateri tudi ne, a vendarle to ostajajo izjemna dela.

Pretiran purizem in povečevanje oblike pred vsebino se mi ne zdita smiselna. Mar niso nekatere ideje po svoji obliki včasih nepopolne, medtem ko je njihova vsebina naravnost genialna?

